

اصول چهارگانه اخلاق زیستی از دیدگاه فقه اسلامی

تألیف

دکتر سهیلا عباسی

دکتر محمود عباسی

گروه اخلاق زیستی

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

سرشناسه: صفایی، سهیلا، ۱۳۴۳

عنوان و پدیدآور: اصول چهارگانه اخلاق زیستی از دیدگاه فقه اسلامی / تألیف سهیلا صفایی، محمود عباسی؛ [به سفارش] مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی، گروه اخلاق زیستی
مشخصات نشر: تهران: انتشارات حقوقی

مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۲۴-۶۳-۰

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس

موضوع: اخلاق زیستی - جنبه‌های مذهبی - اسلام

شناسه افزوده: عباسی، محمود، ۱۳۴۲

شناسه افزوده: دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۲۶ الف ۷ ص / ۶ / ۲۳۲ BP

رده‌بندی دیوید: ۲۰۰/۱۸۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۸۰۲۰۱

اصول چهارگانه اخلاق زیستی از دیدگاه فقه اسلامی

دکتر سهیلا صفایی

دکتر محمود عباسی

حروفچینی: مؤسسه فرهنگی سینا

صفحه‌آرایی: الناز فوازی

طرح جلد: الهه خانی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات حقوقی

چاپ و صحافی: پیمان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۲۴-۶۳-۰

گروه اخلاق زیستی، مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

مرکز پخش: تهران، پایین‌تر از میدان فلسطین، پلاک ۳۵۷، ساختمان ۱۵۷، طبقه ۴، واحد ۲۵

مؤسسه فرهنگی حقوقی سینا

دورنگار: ۶۶۹۴۲۰۰۳

تلفن: ۶۶۹۷۲۰۰۱-۲

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۹	بخش اول: مفهوم‌شناسی، مبانی و خاستگاه اصول چهارگانه اخلاق زیستی
۲۰	مقدمه
۲۱	فصل اول - مفهوم‌شناسی موضوعی
۲۱	۱- اخلاق
۲۳	۲- فلسفه حلاق
۲۳	۳- اخلاق توصیفی
۲۴	۴- اخلاق هنجاری
۲۵	۴-۱- اخلاق هنجاری سی
۲۶	۴-۲- اخلاق هنجاری کاربردی
۲۸	۵- فرا اخلاق
۲۹	۶- اخلاق زیستی
۳۳	۷- اصول
۳۴	۸- مبانی
۳۴	۹- رویکرد
۳۴	۱۰- فقه
۳۵	۱۱- فقه زیست‌پزشکی
۳۶	۱۲- رابطه فقه با اخلاق
۳۸	۱۳- قاعده
۳۸	۱۴- قواعد فقهی
۴۰	فصل دوم - رویکردهای اصلی اخلاق
۴۰	۱- اخلاق نتیجه‌گرا
۴۲	۲- اخلاق وظیفه‌گرا
۴۳	۱-۲- وظیفه‌گرایی عمل‌نگر
۴۴	۲-۲- وظیفه‌گرایی قاعده‌نگر
۴۵	۳- نظریه اخلاقی کانت

- ۴- نظریه امر الهی ۴۹
- ۵- اخلاق فضیلت‌گرا ۵۳
- ۶- نظام اخلاقی اسلام ۵۷
- ۶-۱- جایگاه عقل در نظام اخلاقی اسلام ۵۹
- ۶-۲- ثبات ارزش‌های اخلاقی ۶۱
- ۶-۳- فضیلت‌گرایی در نظام اخلاقی اسلام ۶۳
- ۶-۴- نگاه همه‌جانبه اسلام به نیازهای فطری ۶۴
- ۶-۵- توجه به حسن فاعلی و حسن فعلی ۶۴
- ۷- ضمانت اجرای اخلاق ۶۵

فصل سوم- اخلاق‌زیستی در اسناد و اعلامیه‌های بین‌المللی ۶۸

- ۱- بنیان‌های اخلاق‌زیستی ۶۸
- ۲- اعلامیه نوردهی ۶۹
- ۳- اعلامیه هلسینکی ۷۱
- ۴- اعلامیه جهانی ژنوم انسانی و حقوق بشر ۷۳
- ۵- اعلامیه بین‌المللی داده‌های ژنتیک انسانی ۷۴
- ۶- اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر ۷۴

فصل چهارم- اصول چهارگانه اخلاق‌زیستی ۷۷

- ۱- اصل احترام به استقلال و خودمختاری ۷۹
- ۱-۱- مفهوم و ماهیت خودمختاری ۸۰
- ۱-۲- اصل خودمختاری در بیانیه‌ها و اسناد بین‌المللی ۸۲
- ۲- اصل نیکوکاری، خیرخواهی، سودرسانی ۹۱
- ۲-۱- مفهوم نیکوکاری و سودمندی ۹۵
- ۲-۲- نیکوکاری اجباری و آرمانی ۹۷
- ۲-۳- سودمندی عمومی و اختصاصی ۹۹
- ۲-۴- وظیفه نجات دادن ۱۰۰
- ۳- اصل آسیب نرساندن ۱۰۴
- ۳-۱- مفهوم آسیب نرساندن ۱۰۴
- ۳-۲- مفهوم آسیب ۱۰۹
- ۳-۳- قواعد مورد حمایت اصل آسیب نرساندن ۱۱۰

- ۱۱۱ ..... ۳-۴- اصل آسیب نرساندن در بیانیه‌ها و اسناد بین‌المللی
- ۱۱۴ ..... ۴- اصل عدالت
- ۱۱۵ ..... ۴-۱- مفهوم عدالت در فلسفه اخلاق
- ۱۱۶ ..... ۴-۲- مفهوم عدالت توزیعی
- ۱۱۷ ..... ۴-۳- اصل عدالت در اعلامیه‌ها و اسناد بین‌المللی
- ۱۲۱ ..... ۴-۴- عدالت در اخلاق زیست‌پزشکی
- ۱۲۵ ..... ۴-۵- اصول مادی عدالت
- ۱۲۷ ..... نتیجه

بخش در: جایگاه اصول چهارگانه اخلاق زیستی در فقه اسلامی

۱۳۱ ..... مقدمه

فصل اول- اصل احترام به خودمختاری

- ۱۳۳ ..... ۱- جایگاه خودمختاری از من در نظام تشریح
- ۱۳۷ ..... ۲- اصول متناظر با اصل خودمختاری
- ۱۳۷ ..... ۲-۱- اصل کرامت ذاتی انسان
- ۱۳۹ ..... ۲-۱-۱- احکام و اصول منبعث از اصل کرامت انسانی در فقه
- ۱۴۳ ..... ۲-۱-۲- اصل کرامت انسانی در فقه زیست‌پزشکی
- ۱۴۶ ..... ۲-۲- اصل تسلط
- ۱۵۱ ..... ۲-۳- اصل عدم ولایت
- ۱۵۴ ..... ۳- ادله فقهی اصل خودمختاری
- ۱۵۴ ..... ۳-۱- آیات قرآن
- ۱۵۹ ..... ۳-۲- روایات
- ۱۶۰ ..... ۳-۳- عقلایی بودن
- ۱۶۰ ..... ۳-۴- ملکیت
- ۱۶۲ ..... ۳-۵- اصل عدم ولایت
- ۱۶۲ ..... ۳-۶- وجود حق اختصاص
- ۱۶۲ ..... ۴- قلمرو اصل خودمختاری یا تسلط و ولایت بر خویش در فقه
- ۱۶۷ ..... ۵- کاربرد اصل خودمختاری در فقه زیست‌پزشکی

فصل دوم - اصل سودرسانی و خیرخواهی ۱۷۰

- ۱- جایگاه اصل سودرسانی در نظام تشریح ۱۷۰
- ۲- رحمت واحسان خداوند به متابه الگو ۱۷۵
- ۳- اصول متناظر با اصل سودرسانی ۱۷۷
- ۱-۳- اصل احسان و نیکوکاری ۱۷۷
- ۲-۳- اصل اخوت ۱۸۲
- ۳-۳- اصل تعاون ۱۸۵
- ۴-۳- اصل مصلحت عمومی ۱۸۸
- ۵-۳- اصل تودد و دوستی با مردم ۱۹۰
- ۶-۲- اصل مسئولیت همگانی ۱۹۲
- ۷-۳- قاعده تضح ۱۹۳
- ۸-۳- قاعده ریز ۱۹۵
- ۹-۳- اصل حفظ سلامت و سلامتی بدن ۱۹۷
- ۴- کاربرد اصل سودرسانی در فقه زیست پزشکی ۲۰۱

فصل سوم - اصل آسیب نرساندن ۲۰۶

- ۱- جایگاه اصل لا ضرر در نظام تشریح ۲۰۶
- ۲- مفهوم ضرر و ضرار در کلام لغویون و فقها ۲۰۷
- ۳- مدارک و مستندات قاعده لا ضرر ۲۱۰
- ۱-۳- شواهد قرآنی دلالت کننده بر نفی ضرر ۲۱۰
- ۲-۳- ادله روایی ۲۱۳
- ۳-۳- اجماع ۲۱۵
- ۴-۳- دلیل عقلی ۲۱۵
- ۴- مفهوم قاعده «لا ضرر و لا ضرار» از دیدگاه فقها ۲۱۶
- ۱-۴- نفی حکم ضرری ۲۱۶
- ۲-۴- نفی حکم به لسان نفی موضوع ۲۱۷
- ۳-۴- نفی از اضرار ۲۱۸
- ۴-۴- نفی ضرر غیر متدارک ۲۱۹
- ۵-۴- حکم حکومتی یا نفی سلطانی ۲۱۹
- ۵- اضرار به خویش ۲۲۲
- ۶- ادله حرمت اضرار به خویش ۲۲۷

۲۲۸ ..... ۷- قاعده وجوب دفع ضرر محتمل .....

۲۳۰ ..... ۸- کاربرد قاعده لاضرر در فقه زیست پزشکی .....

فصل چهارم - اصل عدالت .....

۲۳۹ ..... ۱- جایگاه اصل عدالت در مکتب تشیع .....

۲۴۱ ..... ۲- مفهوم عدالت در لغت، آیات قرآن و کلام فقها .....

۲۴۶ ..... ۳- اقسام عدالت .....

۲۴۷ ..... ۳-۱- عدالت الهی .....

۲۴۸ ..... ۳-۲- عدالت بشری .....

۲۴۹ ..... ۳-۲-۱- عدالت فردی .....

۲۵۰ ..... ۳-۲-۲- عدالت اجتماعی .....

۲۵۲ ..... ۴- رابطه عدالت و مساوات .....

۲۵۳ ..... ۵- انواع حقوق انسان .....

۲۵۳ ..... ۵-۱- حقوق طبیعی .....

۲۵۶ ..... ۵-۲- حقوق اکتسابی .....

۲۵۷ ..... ۶- عدالت در فقه .....

۲۶۴ ..... ۷- کاربرد اصل عدالت در فقه زیست پزشکی .....

۲۶۵ ..... ۸- ادله فقهی اصل عدالت .....

۲۶۵ ..... ۸-۱- آیات .....

۲۶۸ ..... ۸-۲- روایات .....

۲۷۱ ..... ۸-۳- حکم عقل .....

۲۷۱ ..... نتیجه .....

۲۷۳ ..... نتیجه گیری بایانی .....

۲۷۹ ..... کتابشناسی .....

مقدمه

با پیشرفت‌های روزافزون دانش بشری و گسترش شگرف صنعت و تکنولوژی، موضوعات جدیدی ایجاد شده‌اند که پیوند اعضا، تلقیح مصنوعی، شبیه‌سازی انسانی، برداشت عضو از بدن متوفی یا انسان زنده، اعمال تغییرات ژنتیکی در خصوص پیشگیری و درمان برخی بیماری‌ها یا تغییر ویژگی‌های وراثتی، کاشت سلول‌های بنیادی و ... از نتایج و کاربردهای پیشرفت‌های اخیر در این زمینه است. از آن جا که محور همه این تحولات، انسان و جامعه بشری است، طبعاً مثل آفرینی‌های سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و دینی را در پی داشته و مسائل جدیدی را در صحنه اخلاق و حقوق مطرح می‌سازد.

اخلاق‌زیستی (Bioethics) مجموعه قواعد اخلاق هنجاری کاربردی در زمینه تحقیقات بیولوژیک که در عملی این تحقیقات است که به دنبال پیشرفت‌های روزافزون بشر در بیولوژی یعنی تکنولوژی‌های نوینی که به طور مستقیم با زندگی طبیعی انسان‌ها، حیوانات و همچنین طبیعت مربوط است مطرح شده است و چگونگی کاربرد تکنولوژی‌های نوین زیستی مانند فناوری‌های مربوط به تولید مثل، مهندسی ژنتیک، رن درمانی، شبیه‌سازی، سلول‌های بنیادی، پیوند اعضا و همچنین مسایل مربوط به نامه حیات مانند اتانازی و نیز سقط جنین را کنترل و مشخص می‌کند. بنابراین گستره آن حیات انسان را پیش از تولد، در طول زندگی و پس از مرگ در بر می‌گیرد. اخلاق‌زیستی بر چهار اصل استوار است که از سوی مجامع بین‌المللی به عنوان اصول چهارگانه اخلاق‌زیستی تعیین و معرفی شده است. این اصول عبارتند از:

- ۱- اصل خودمختاری ۲- اصل سودرسانی یا خیرخواهی ۳- اصل آسیب نرساندن ۴- اصل عدالت. مفهوم، جایگاه، قلمرو و نحوه کاربرد این اصول در فقه

به ویژه در فقه زیست‌پزشکی مسأله‌ای است که به صورت مدون کمتر به آن پرداخته شده است.

موضوع اخلاق زیستی و اصول آن با این نام و عنوان ابتدا در جهان غرب مطرح شده است. در کشور اسلامی ما نیز کنگره‌ها و نشست‌هایی^۱ در این زمینه برگزار گردیده و اندیشمندان مسلمان و فقها مقالات و پژوهش‌هایی در رابطه با اخلاق زیستی، از منظر حقوقی، فلسفی، علمی و گاه دینی و فقهی ارائه داده‌اند.^۲

۱- به عنوان نمونه:

- کنگره بین‌المللی اخلاق زیستی، ۶ تا ۸ فروردین ۱۳۸۴ تهران
  - کنگره بین‌المللی حرمت پزشکی، ۲۳ آبان ۱۳۸۶، تالار امام علی (ع) دانشگاه شهید بهشتی
  - کنگره بین‌المللی اخلاق پزشکی، اردیبهشت ۱۳۸۷، دانشگاه علوم پزشکی تهران
  - دومین کنگره بین‌المللی حقوق پزشکی، ۹ تا ۱۱ آبان ۱۳۸۷، دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد
  - دهمین اجلاس آسیایی اخلاق زیستی در چهارمین نشست آسیایی-اقیانوسیه یونسکو در حوزه اخلاق، ۶ تا ۹ اردیبهشت ۱۳۸۸، تهران، تالار امام خمینی
  - دومین کنگره بین‌المللی اخلاق زیستی، ۶ تا ۱۸ بهمن ۱۳۸۹، تهران پژوهشگاه ملی مهندسی ژنتیک و زیست فناوری
  - همایش ملی حقوق و اخلاق در زیست فناوری، ۲۸ و ۲۹ اردیبهشت ۱۳۸۹، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، تالار عدالت
- ۲- مجموعه کتابهای دوره اخلاق زیستی مشتمل بر چند کتاب از جمله: رأمدی بر اخلاق زیستی، مبانی فلسفی اخلاق زیستی، مجموعه اسناد و اعلامیه‌های بین‌المللی و سنگ و اخلاق زیستی، اخلاقیات زیست پزشکی اسلامی، اسلام و چالش‌های اخلاقی حقوق بشر و... از انتشارات مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی دانشگاه شهید بهشتی
- فصلنامه علمی-پژوهشی اخلاق زیستی
  - مقاله «نقد و بررسی اصول حاکم بر اخلاق زیست فن‌آوری معاصر» آقای مهدی علیزاده، ایشان با نگاهی انتقادی تناقض میان اصول چهارگانه اخلاق زیستی با توجه به مکاتب مختلف اخلاقی و ناکارآمدی این اصول در حل تعارضات اخلاقی را به چالش کشیده است.
  - «اخلاق زیستی اسلامی: یک روش سیستماتیک» آیت الله دکتر مهدی هادوی تهرانی، دومین کنگره بین‌المللی اخلاق زیستی، ۱۶-۱۸ بهمن ۱۳۸۹

همچنین در ارتباط با موضوعات اخلاق‌زیستی مانند شبیه‌سازی، مرگ مغزی، باروری‌های مصنوعی، پیوند اعضا و... از منظر فقه و حقوق اسلامی، کتب و مقالاتی^۱ توسط فقها و اسلام‌شناسان تألیف و منتشر شده که در آن‌ها به بررسی حکم و مبانی فقهی این موضوعات در شرایط مختلف با استناد به دلایل و مبانی پرداخته شده است. اما تاکنون در خصوص بررسی اصول چهارگانه اخلاق زیسته - رفته اسلامی بخصوص در زمینه مرتبط ساختن احکام فقهی موضوعات اخلاق زیستی با اصول چهارگانه آن، تألیفات و متونی به رشته تحریر در نیامده است.

از آن جا که - بن سربت اسلام آیینی جهانی و پاسخگوی همه نیازهای مادی و معنوی بشریت - در تمام اعصار است. از سوی دیگر فقه مجموعه

۱- کتابهایی مانند:

- «کلمات سدیدة فی مسایل جدیدة»، امومن القین، محمد، قم، موسسه النشر الاسلامی، ۱۴۱۵ ه.ق.
- «مرگ مغزی و پیوند اعضا از دیدگاه فقه و حقوق»، حبیبی، حسین، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰ ه.ش.
- «مسایل مستحدثه پزشکی»، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم شعبه خراسان، ۱۳۸۴ ه.ش.
- «فقه پزشکی»، محقق داماد، مصطفی، تهران، انتشارات حقوقی، موسسه حقوق پزشکی سینا، ۱۳۸۹ ه.ش.
- و مقالات بسیار از جمله
- «شبیه‌سازی از دیدگاه فقه و حقوق اسلامی» حجة الاسلام محمد قاننی، استاد و محقق حوزوی، مجله مفید، ش ۴، اسفند ۱۳۸۱ ه.ش.
- «پیوند اعضای مردگان مغزی» آصفی، محمد مهدی، نشریه فقه و اصول، فقه اهل بیت (فارسی)، ش ۳۱، پاییز ۱۳۸۱ ه.ش.
- «چالش‌های اخلاقی شبیه‌سازی انسانی»، اسلامی، سید حسن، نشریه اخلاق، ش ۴، تابستان

قواعدی است که بر کلیه ابعاد زندگی انسان اعم از مادی و معنوی ناظر است و چون موضوع آن «افعال مکلفان» است بنابراین همه تعاملات و رفتار یک مسلمان در رابطه‌اش با خدا، با خود و با هموعانش را در بر می‌گیرد. به گفته امام خمینی «فقه تئوری واقعی و کامل اداره انسان و اجتماع از گهواره تا گور است». هدف فقه در بخش معاملات، تنظیم روابط و مناسبات اجتماعی و مجموعه قواعد زندگی در اجتماع است. بنابراین بدیهی است که فقه با نیازها و ضرورت‌های زندگی و مسائل اخلاقی و رفتاری حاصل از پیشرفت‌های علمی و بیوتکنولوژی و زیست‌پزشکی بیگانه نبوده و از عهده پاسخگویی به همه مسائل مستحدثه بر می‌آید و با اعزاز این پیشرفت‌ها و برای تعیین محدوده صحیح کاربرد آن‌ها به گونه‌ای که با حفظ کرامت و ارزش‌های انسانی و برابر دانستن همه ابناء بشر تنها در جهت مسأله بهداشتی و سلامتی همه انسان‌ها قرار گرفته و موجبات اضرار و ضرر به فرد و جامعه، انسانی و نسل بشریت را فراهم نیآورد، احکام و دستوراتی دارد. به خصوص فقه شریعت الهی که احکام و شریعت الهی را علاوه بر قرآن، سنت پیامبر (ص) و عقل از گفته‌ها و سیره امامان معصوم علیهم‌السلام که نزدیک به دو قرن مفسر علمی و عملی شریعت الهی بوده‌اند نیز به دست می‌آورد. پس ضروری است که مباحث اخلاق‌زیستی و پزشکی و اصول و مبانی آن را در چارچوب نظام فقهی و اخلاقی و فرهنگی جامع اسلامی جستجو و ارائه نموده و بدین ترتیب پویایی و گسترده‌گی فقه و قوانین جهان شمول اسلام را که برگرفته از وحی الهی، سنت نبوی و ائمه معصومین علیهم‌السلام و عقل ناب بشری است به جهانیان عرضه نماییم. بی‌تردید با تتبع در منابع فقهی مبانی غنی و ارزشمندی از اصول اخلاق‌زیستی را خواهیم یافت.

هدف این پژوهش آن است که اصول چهارگانه اخلاق زیست پزشکی را در آینه فقه شیعه و منابع آن بنگرد و مبانی، محدوده و قلمرو آن‌ها را که به طور

مسلم با آن چه محصول بیش جوامع سکولار است متفاوت می‌باشد بررسی نماید. سپس اصول متناظر آن‌ها را در فقه جستجو نموده و به ارائه برخی مصادیق کاربرد این اصول در فقه زیست پزشکی پردازد.

کتاب حاضر در دو بخش عمده و اصلی تنظیم و ساماندهی شده است: بخش اول به کلیات، مفهوم‌شناسی موضوعی، مبانی و رویکردهای اخلاقی و اصول چارگانه اخلاق زیستی اختصاص دارد و مشتمل بر چهار فصل است: در فصل اول، در ضمن بیان مفهوم کلید واژه‌ها، انواع پژوهش‌های اخلاقی مطرح و سپس تبیین مفهوم اخلاق زیستی پرداخته خواهد شد.

در فصل دوم رویکردهای رایج اخلاقی به عنوان خاستگاه اخلاق زیستی بیان خواهد شد و پایان فصل به معرفی نظام اخلاقی اسلام و ویژگی‌های شاخص آن در مقایسه با دیگر نظام‌های اخلاق زیستی اختصاص خواهد یافت.

در فصل سوم به بیان بنیان‌های اخلاق زیستی و بررسی اخلاق زیستی در اسناد و اعلامیه‌های بین‌المللی پرداخته خواهد شد.

در فصل چهارم اصول چهارگانه اخلاق زیستی در منابع غربی، در اعلامیه‌ها و اسناد بین‌المللی و همچنین از دید اولین ارائه دهندگان این اصول، تبیین و معرفی خواهد شد که به دلیل فقر و کمبود منابع در این خصوص بخش صفحات یکی از کاملترین منابع موجود در این موضوع یعنی کتاب «Principles of

Biomedical Ethics» اثر Tom L. Beauchamp & James F. Childress عیناً ترجمه و نگارش خواهد شد. لازم به ذکر است این کتاب نیز بیشتر به کلیات پرداخته است. به طور کلی بخش اول این کتاب بیشتر به موضوع شناسی و مبادی تصویری خواهد پرداخت و به دلیل تازه و جدید بودن موضوع و ضرورت معرفی و شناسایی آن، حجم زیادی از مطالب را به خود اختصاص خواهد داد.

بخش دوم کتاب که در حقیقت موضوع اصلی آن پاسخ به پرسش‌های اصلی است به اصول چهارگانه اخلاق زیستی از دیدگاه فقه اسلامی اختصاص دارد که براساس فقه شیعه تنظیم و با بهره‌گیری از رهیافت‌های فقه امامیه در هر کدام از این اصول، مبادی تصدیقی موضوع مطرح خواهد شد. این بخش متشکل از چهار فصل است که در هر فصل جایگاه یکی از اصول چهارگانه در فقه و منابع فقهی تتبع و جستجوی می‌گردد.

فصل اول به اصل خودمختاری اختصاص دارد که طی چند گفتار جایگاه این اصل در نظام سبب اصول متناظر آن در فقه امامیه، ادله فقهی، قلمرو آن و کاربرد این اصل در فقه زیست‌پزشکی بررسی می‌گردد.

در فصل دوم اصل سودرسانی و خیرخواهی در منابع فقهی شیعه بررسی می‌گردد. در این فصل نیز - ایگانه اصل سودرسانی در نظام تشریح، مفهوم و گستره اصل سودرسانی، اصول متناظر با آن و کاربرد این اصل در فقه زیست‌پزشکی مطرح خواهد شد. لازم به ذکر است که ادله قرآنی و روایی اصل سودرسانی در ضمن گفتار مربوط به اصول متناظر با این اصل خواهد آمد. از این رو نیاز به ذکر مجدد آن‌ها طی یک گفتار نخواهد بود.

فصل سوم به اصل آسیب نرساندن در فقه اختصاص دارد. در این فصل ضمن بیان اصل معادل آن در فقه یعنی «اصل لاضرر» به بررسی جایگاه این اصل در نظام تشریح، مفهوم ضرر و ضرار، ادله فقهی اصل لاضرر، مفهوم حدیث لاضرر از دیدگاه فقها، اضرار به خویش، وجوب دفع ضرر محتمل و کاربرد قاعده لاضرر در فقه زیست‌پزشکی پرداخته خواهد شد.

در فصل چهارم اصل عدالت در منابع فقه شیعه بررسی می‌گردد. در این فصل نیز طی گفتارهای جداگانه ابتدا جایگاه اصل عدالت در نظام تشریح بررسی می‌گردد و سپس مفهوم عدالت در لغت، آیات قرآن و کلام فقها، اقسام عدالت،

رابطه عدالت با مساوات و حقوق انسانی بیان خواهد شد. پس از آن مبحث عدالت در فقه مطرح خواهد شد. آنگاه کاربرد عدالت در فقه زیست پزشکی و به دنبال آن ادله فقهی اصل عدالت خواهد آمد.

در پایان نیز جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از کل بخش‌ها و فصول کتاب خواهد آمد.

امید است این اثر ناچیز که علم نوپا و میان رشته‌ای اخلاق زیستی را از منظر فقه و حقوق اسلامی مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد مورد توجه علاقمندان قرار گیرد و سرانجامی بهین داشته باشد.

در پایان لازم است مراتب تشکر و سپاس خویش را از استاد ارجمند حضرت آیت الله جناب آقای سید مصطفی محقق داماد که در تهیه و تدوین این کتاب از رهنمودهای ارزشمند ایشان بهره‌مند بوده‌ایم ابراز داریم.

سهیلا صفایی

مدیر گروه اخلاق زیستی

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

محمود عباسی

مدیر گروه حقوق پزشکی

و رییس مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی